

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.064>

УДК 346.2:349.6

Віктор БОГУН, канд. юрид. наук, доцент

 orcid.org/0000-0001-9376-1957

ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТІВ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: клімат, кліматична політика, господарська діяльність, суб'єкти державної кліматичної політики, екологічна безпека.

Статтю присвячено визначенню поняття та дослідженню системи суб'єктів державної кліматичної політики у сфері господарської діяльності в Україні у контексті нинішнього етапу розвитку правової системи держави. Показано, що зміни клімату позначаються на господарській діяльності людини, а тому передусім саме вона має стати об'єктом державної та міжнародної кліматичної політики. Доведено, що сутність і спрямованість державної кліматичної політики невіддільна від транснаціонального характеру кліматичної проблеми. Формування системи суб'єктів здійснення державної кліматичної політики в Україні відбувалося в політико-адміністративному, господарсько- та еколого-правовому контекстах, що дає змогу таким суб'єктам, за їхньої ефективної взаємодії, сформувати комплексний підхід до належної реалізації такого напрямку державної політики.

Вступ. Захист клімату, як нова глобальна проблема, має вирішуватися на регіональному та національному рівнях, що передбачає формування кліматичної політики держави. Закріплення гнучкої, але водночас чітко визначеної на законодавчому рівні системи суб'єктів здійснення державної політики, зокрема кліматичної політики, зумовлене необхідністю задоволення потреб державного та суспільного життя країни оперативно й ефективно реагувати на зміни клімату, його вплив на господарську діяльність людини, а також на потребу забезпечення цілісності внутрішньої структури держави [1]. Структурування суб'єктів державної кліматичної політики допоможе уточненню її меж здійснення, особливостей формування та реалізації для здійснення різних видів господарської діяльності, що спричинює і необхідність коректного визначення співвідношення компетенції кожного з таких суб'єктів, безпрогальності її регулювання та наповнення, а також «інтеграції державної кліматичної політики в усі сектори економіки та/або сфери державної політики» [2].

Стан дослідження проблеми. Питання визначення поняття та системи суб'єктів державної кліматичної політики України порушувалося

Цитування: Богун В. До питання про суб'єктів здійснення державної кліматичної політики у сфері господарської діяльності. *Економіка та право*. 2024. № 4. С. 64—73. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.064>

у вітчизняній юридичній літературі зазвичай на рівні окремих науково-правових розробок, пов'язаних із кліматичною політикою та її правовим регулюванням. Серед робіт відомих вітчизняних науковців слід згадати праці В. Андрейцева, Г. Анісімової, Г. Балюк, А. Бобкової, А. Гетьмана, І. Каракаша, Р. Кіріна, Н. Кобецької, В. Костицького, М. Красової, Ю. Красової, С. Кравченко, В. Курила, Н. Малишевої, К. Прохоренко, С. Романко, В. Устименка, Ю. Шемшученка та ін. Однак комплексного дослідження специфіки суб'єктного складу формування та реалізації національної кліматичної політики не було здійснено. Між тим, активізація законодавчих розробок у сфері захисту клімату останнім часом зумовлює гостру актуальність науково-теоретичного розв'язання порушеної проблеми.

Метою статті є комплексне дослідження поняття та системи суб'єктів державної кліматичної політики у сфері господарської діяльності в Україні в контексті нинішнього етапу розвитку екологічного законодавства України.

Результати дослідження. Правове регулювання господарської діяльності, пов'язаної з впливом на клімат, є пріоритетним напрямом сталого розвитку суспільства та важливим завданням державної екологічної політики [3, с. 178—179]. Упровадження таких міжнародно-правових документів, як Рамкова конвенція ООН про зміну клімату [4] та Паризька угода [5], свідчить про необхідність розробки належного механізму правового закріплення можливого реагування держави на розширення впливів кліматичної політики на господарську діяльність у національному законодавстві з метою зменшення антропогенного навантаження на клімат, здійснення низьковуглецевої господарської діяльності, що є доцільним в умовах євроінтеграційних процесів України.

У найзагальнішому розумінні господарська діяльність — це діяльність, пов'язана із виробництвом і реалізацією продукції, виконанням робіт та/або наданням послуг, а також із забезпеченням їх виробників необхідними ресурсами [6]. Питання державного регулювання господарської діяльності залишаються в фокусі уваги держави та її інституцій не тільки в силу вкрай негативного стану національної економіки, переобтяженої залишками адміністративно-командної системи управління, монополізацією деяких секторів промисловості,

сировинним характером, деіндустріалізацією та «тінізацією» економіки, репресивним податковим режимом, війною та іншими негараздами [7, с. 100—101], але й тому, що до господарських складових її розвитку додається кліматична складова, яка суттєво трансформує вітчизняну систему суб'єктів господарювання та може призвести до значних інфраструктурних зрушень з урахуванням міжнародних трендів наростання глобальної кліматичної кризи та її впливу на різні сектори економіки. Так, зміна клімату, безумовно, впливає на різні сфери господарської діяльності, що підтверджують як ключові міжнародно-правові документи, так і численні експертні дослідження [8].

За даними Світового банку, учені дійшли висновку, що зміна клімату призведе до постійних змін в організації економічної взаємодії. Головними з них є відмінності в доходах і темпах зростання між окремими особами, секторами та країнами, серйозні зміни на енергетичних ринках, збільшення мінливості інфляції, стрес у різних сегментах фінансового ринку, революція кліматичних технологій, посилення міграційних потоків, зростання державного боргу та ймовірності міжособистісних і міждержавних конфліктів [9]. З огляду на кроссекторальний характер, зміну клімату потрібно розглядати як питання економічної, промислової та конкурентної політики; як через вплив обмежень на викиди вуглецю на витрати, так і через економічні можливості, пов'язані з галузями, що розвиваються [10]. Фактично йдеться про мало не всі види та сфери господарської діяльності, які залежать від зміни клімату, а тому мають перебувати у фокусі кліматичної політики. У цьому контексті відомий український учений-економіст, акад. НАН України Валерій Геєць називає пріоритетним розвиток промисловості України на низьковуглецевій основі, куди він долучає, зокрема, декарбонізацію сектору будівель, транспортного сектору, декарбонізацію в сільському господарстві та землекористуванні [11, с. 12—14].

Водночас у передових країнах світу можна спостерігати і більш звужений та конкретизований підхід, який дає змогу концентруватися на пріоритетах такої діяльності. Так, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату наголошувала на заходах з досягнення вищої енергоефективності і боротьби з викидами парникових газів [4]. Ці пріоритети були підтверджені

в Паризькій угоді [5]. Надалі Європейським зеленим курсом [12] та Європейським кліматичним законом [13] визначаються у контексті захисту клімату та екологічної безпеки три пріоритетні галузі господарської діяльності: 1) господарська діяльність, пов'язана з використанням парникових газів; 2) господарська діяльність, пов'язана з використанням відновлюваних джерел енергії; 3) господарська діяльність, пов'язана з упровадженням засад енергоефективності у різні сфери життєдіяльності людини.

Такий підхід поділяють і вітчизняні фахівці, зокрема Т. Оверковська [14, с. 150], О. Кулик [15, с. 3], Д. Штода [16, с. 53–68]). Проте вчені слушно зауважують, що як економічна, так і екологічна безпека є складовими національної безпеки, а тому слід акцентувати увагу й на небезпеці побудови ресурсорієнтованої економіки [17, с. 12].

Ці проблеми знайшли своє юридичне закріплення у низці правових актів (Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 р. [18], Національна економічна стратегія України на період до 2030 р. [19], Енергетична стратегія України на період до 2050 р. [20]), що орієнтують на пріоритетність таких сфер господарської діяльності, як упровадження відновлюваних джерел енергії та забезпечення енергоефективності економіки.

Пріоритизація господарської діяльності, пов'язана з використанням парникових газів, відновлюваних джерел енергії та з упровадженням енергоефективності, впливає також зі змісту Закону України від 12.12.2019 № 376-IX «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» [21], Закону України від 20.02.2003 № 555-IV «Про альтернативні джерела енергії» [22], Закону України від 21.10.2021 № 1818-IX «Про енергетичну ефективність» [23] та деяких інших законодавчих актів, ухвалених відповідно до згаданих.

Пріоритети господарської діяльності також підтверджені засадами державної кліматичної політики, вміщеними у відповідному проекті Закону «Про основні засади державної кліматичної політики», зокрема, закріпленими у ньому принципами досягнення кліматичної нейтральності (за якими державна кліматична політика спрямована на послідовне та систематичне зменшення викидів парникових газів у всіх секторах економіки та/або сферах дер-

жавної політики), збільшення абсорбції поглиначами парникових газів, «енергоефективність передусім», які передбачають пріоритетність зменшення споживання енергії та раціонального використання енергетичних ресурсів у всіх секторах економіки та/або сферах державної політики [2].

Попри те, що Президент України не визначений жодним нормативним актом як суб'єкт формування та реалізації кліматичної політики в Україні, він насправді відіграє дуже істотну роль у цій сфері. Використовуючи свої важелі як гаранта додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 102 Основного Закону України) [24], Президент України здійснює активну правотворчу діяльність у сфері кліматичної політики, насамперед він вправі видавати укази з питань стратегічного значення у сфері кліматичної політики. Так, до числа Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р. Президент України відніс «вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками» [25]. Надалі, враховуючи «недостатній рівень адаптаційних можливостей галузей економіки, систем життєзабезпечення до негативних процесів зміни клімату» [26], в Указі Президента України від 23.03.2021 № 111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23.03.2021 р. "Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації"» визначено: для протидії зміні клімату Уряду необхідно внести на розгляд Верховної Ради України проект закону щодо стратегії низьковуглецевого розвитку України на період до 2050 р.; розробити та затвердити концепцію державної науково-технічної програми у сфері зміни клімату, а також ряд національних планів (з енергетики та зміни клімату, з енергоефективності та з розвитку відновлювальної енергетики); забезпечити розробку та затвердження порядку ведення Єдиного реєстру з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, а також порядку державної реєстрації установок в цьому реєстрі [26]. Фактично, тим самим Глава держави окреслив сферу стратегічних заходів зі здійснення кліматичної політики, обов'язкову для виконання для всіх органів виконавчої влади.

Володіючи суттєвими нормотворчими повноваженнями, Президент України спромож-

ний активно впливати і на законодавчу діяльність у сфері кліматичної політики: вносити проекти законів, підписувати або ветоувати ухвалені Верховною Радою України закони з питань кліматичної політики. Крім того, він веде переговори з іншими державами у сфері кліматичної політики, а також вносить до Парламенту України для ратифікації міжнародні договори з питань кліматичної політики, міждержавного співробітництва у сфері протидії зміні клімату та адаптації до її наслідків. Безумовно, кліматична проблематика знаходить своє висвітлення і в таких концептуальних документах Президента України, якими є послання до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України.

У системі суб'єктів державної кліматичної політики ключова роль Верховної Ради України зумовлена тим, що саме Парламент відповідає за формування засад державної кліматичної політики, ухвалення законів у сфері протидії клімату, формування Уряду, відповідального за здійснення кліматичної політики, а також призначення і звільнення міністрів, які відповідають за окремі сектори кліматичної політики, надання згоди на ратифікацію міжнародних договорів у сфері зміни клімату, здійснення парламентського контролю за реалізацією державної кліматичної політики органами виконавчої влади, фінансування державної кліматичної політики через ухвалення і зміну необхідних бюджетних положень тощо. Ухвалюючи рішення щодо кліматичної політики, народні депутати України можуть сприяти розробці та перегляду законодавчих актів у сфері зміни клімату внаслідок активного залучення експертів і зацікавлених сторін. Парламент може отримати вигоду від конструктивних стосунків з експертами, які можуть сприяти підвищенню ефективності кліматичної політики та удосконаленню нормативно-правової бази щодо зміни клімату та пов'язаних із цим питань.

Найважливіше те, що законотворчість у сфері кліматичної політики, яка стрімко розвивається, не повинна здійснюватися односуб'єктно; поліпшення комунікації та консультації із зацікавленими сторонами можуть критично вплинути на якість розроблюваного законодавства. Через громадські форуми та консультації з громадянами народні депутати України можуть забезпечити продовження гро-

мадського діалогу щодо кліматичної політики та її законодавчого забезпечення [27].

У сфері кліматичної політики важливим є забезпечення співпраці законодавчої та виконавчої влади, а саме Парламенту і Кабінету Міністрів України, адже за усталеною практикою, майже всі провідні законодавчі акти у сфері зміни клімату ініціюються саме виконавчою владою в особі Уряду України або центральних органів виконавчої влади (надалі ЦОВВ). Саме Уряд забезпечує формування державної кліматичної політики; організовує розроблення, затверджує та забезпечує виконання державних програм у цій сфері; забезпечує розроблення і здійснення заходів щодо створення інфраструктури, матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для забезпечення здійснення кліматичної політики; координує та контролює діяльність ЦОВВ у сфері здійснення кліматичної політики; видає у межах своїх повноважень нормативно-правові акти з питань формування та реалізації кліматичної політики; здійснює інші повноваження, визначені законами. Такими законами є Закони України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами», «Про альтернативні джерела енергії», «Про енергетичну ефективність» та деякі інші, які містять конкретизовані норми щодо обсягу повноважень Кабінету Міністрів України у сфері кліматичної політики. Окрім того, Законом України «Про основні засади державної кліматичної політики» на Уряд планується покласти низку нових повноважень (ч. 3 ст. 5), зокрема й надання допомоги суб'єктам господарювання для реалізації заходів, спрямованих на пом'якшення зміни клімату та/або адаптації до неї (зміни до ст. 5—6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання») [2].

Ключову секторальну роль відіграють ЦОВВ, що здійснюють кліматичну політику та мають найширші повноваження в цій сфері. Найважливішими з них є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство енергетики України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та

комунальних послуг, Державна інспекція енергетичного нагляду України, Державна екологічна інспекція України. Отже, на рівні ЦОВВ відсутній єдиний орган, який би концентрував повноваження у сфері кліматичної політики. Натомість вони розподілені між кількома ЦОВВ [28]. На наш погляд, до числа ЦОВВ, що здійснюють повноваження у сфері кліматичної політики, необхідно на законодавчому рівні віднести Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство рибного господарства України, які володіють доволі значущою функціональною компетенцією у відповідних сферах кліматичної політики. Відповідно до Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р. на ці ЦОВВ як додаткові покладаються завдання здійснення оцінки ризиків та вразливості тієї чи іншої галузі господарської діяльності [29], планується покласти на них відповідальність за розробку, впровадження, оцінку та моніторинг Секторальних програмних документів адаптації до зміни клімату [2].

Проте головна роль у здійсненні державної кліматичної політики належить Уряду України. Адже відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 2 та ч. 1 ст. 21 Закону України від 27.02.2014 № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України» саме Уряд здійснює функцію координації роботи міністерств, інших органів виконавчої влади. Він же координує діяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, пов'язану з охороною довкілля, виконанням державних, регіональних і міждержавних екологічних програм [30].

Об'єктивно в останні роки мірою децентралізації державної політики та врахування правових стандартів ЄС [31, с. 188—189] зростає роль органів місцевого самоврядування в реалізації кліматичної політики [32, с. 228—229]. Це зумовлюється необхідністю втілення в життя системного підходу для формування і реалізації державної кліматичної політики та діяльності у сфері зміни клімату, а також підвищення рівня поінформованості громадянського суспільства про проблеми зміни клімату та переваги низьковуглецевого розвитку держави [29]. Водночас важливим завданням для держави

є забезпечення ефективного розподілу функцій та дієвого механізму координації органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування у сфері формування і реалізації складових державної кліматичної політики відповідно до їхньої компетенції [29]. Проте вплив дій органів місцевого самоврядування на локальному рівні не завжди очевидний. Тим не менш, самоврядні структури потребують збільшення своєї автономії та додаткових фінансових ресурсів для здійснення дій з пом'якшення та адаптації до зміни клімату [33]. Так, згідно з Законом «Про основні засади державної кліматичної політики» на органи місцевого самоврядування (ч. 10 ст. 5) планується покласти здійснення низки заходів у сфері кліматичної політики [2]. Органи місцевого самоврядування мають не тільки виконувати ці здебільшого делеговані повноваження, але й отримати додаткове бюджетне фінансування. Виникає питання і щодо доцільності створення на місцевому рівні (села, селища, міста) місцевих стратегій адаптації до зміни клімату, що може бути результатом координації на вищих рівнях (наприклад, регіональному), як це зроблено у Фінляндії, Латвії, Литві та Польщі [34].

Безпосередній вплив на формування та реалізацію кліматичної політики мають як національні, так і наддержавні судові органи, здійснюючи провадження кліматичних судових процесів. Тому, на нашу думку, суди є окремим суб'єктом у реалізації державної кліматичної політики під час розв'язання правових конфліктів у сфері господарської діяльності, захищаючи кліматичні права суб'єктів господарської діяльності. Судова інклюзивність щодо державної кліматичної політики ґрунтується на правовій культурі ЄС, базованій на принципі Ш.Л. Монтеस्क'є про розподіл публічно-владних повноважень між законодавчою, виконавчою та судовою владою в державі [35, 36]. Під час здійснення правосуддя суди часто конкретизують зміст правових норм, що нерідко має значні правові наслідки для правової основи всієї кліматичної політики. У зв'язку з тим, що за останнє десятиліття відбулося значне збільшення кількості актів як міжнародного, так і національного кліматичного права, то й більшу роль у його реалізації відіграють судові органи. На цьому тлі виник феномен «кліматичних судових процесів», що використовують для позначення судових по-

зовів, поданих до міжнародних або національних судових або квазісудових органів, які порушують питання права чи фактів щодо кліматознавства, пом'якшення наслідків зміни клімату або адаптації до такої зміни [37, с. 131]. Зокрема, учені розрізняють три типи судових процесів, у яких суди можуть відігравати важливу роль у кліматичній політиці: 1) спори щодо пом'якшення наслідків зміни клімату через скорочення викидів парникових газів (позивачі в багатьох справах по всьому світу прагнуть накласти на уряди зобов'язання скоротити викиди парникових газів або збільшити видалення цих газів); 2) спори про подолання наслідків зміни клімату (справи про відповідальність держав або корпорацій за шкідливі наслідки зміни клімату, де позивачі прагнуть призначити відповідальність окремим державам або корпораціям за їхні дії чи бездіяльність, які призвели до зміни клімату та збитків, що сталися в певному місці та в певний час); 3) випадки, що кидають виклик регулятивній реакції держав на кліматичну кризу: законодавчі акти, які формують кліматичну політику, часто втручаються в свободу економічної діяльності, права власності чи угоди про захист інвестицій.

Висновки. Сутність і спрямованість державної кліматичної політики невіддільна від транснаціонального характеру кліматичної проблеми, а її вирішення має бути покладено на систему суб'єктів державної кліматичної політики. Формування системи суб'єктів здійснення державної кліматичної політики в Україні відбувалося в політико-адміністративному, господарсько- та еколого-правовому контекстах, а також через розвиток екологічного, енергетичного та господарського законодавства,

здебільшого поза рамками комплексного довгострокового підходу та значною мірою поза науково-методологічною основою, яка б давала змогу обґрунтувати доцільність, перспективність і стратегічність відповідних інституційних і правових заходів у цій сфері. Унаслідок такого підходу сформувалася доволі громіздка, з превалюванням множинності органів виконавчої влади, система управлінських суб'єктів, які здійснюють компетенцію у галузі державної кліматичної політики на різних ієрархічних рівнях (від вищого до місцевого) та за різним правовим регулюванням (від рівня законів до підзаконних актів), що суттєво позначається на сутності і спрямованості державної кліматичної політики.

Суб'єктами державної кліматичної політики слід визнати таких суб'єктів права, які є офіційно наділеними законодавством публічно-владними повноваженнями щодо вжиття загальнообов'язкових заходів реагування на зміни у сфері клімату, а також — у зв'язку з цими змінами — щодо втручання у здійснення господарської діяльності її суб'єктами у напрямі приведення її у відповідність до вимог законодавства, мінімізації впливу наслідків зміни клімату, адаптації до цих наслідків та відвернення таких змін і їх наслідків у майбутньому.

На сьогодні формування системи суб'єктів державної кліматичної політики в Україні не є завершеним, що зумовлено незавершеністю систематизації кліматичного законодавства. Уведення в дію ухваленого Верховною Радою України 08.10.2024 Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» допоможе завершити оформлення інституційної основи цієї політики, підвищити ефективність управління у сфері господарських відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 1, пункту 2 частини першої статті 4, частини першої, абзаців першого, другого частини другої статті 5, абзаців другого, третього, четвертого, п'ятого, тридцять дев'ятого, сорокового частини третьої, частини шостої статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг) від 13.06.2019 № 5-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Про основні засади державної кліматичної політики: проект Закону України (реєстр. № 11310), внесений Кабінетом Міністрів України від 31.05.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44348> (дата звернення: 15.10.2024).
3. Іванюта Д.О. Правове регулювання охорони клімату в умовах євроінтеграційних процесів. URL: <https://ndipzir.org.ua/conference/2018/06/Ivaniuta.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).

4. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992: ратифікована Законом України від 29.10.1996 № 435/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text (дата звернення: 15.10.2024).
5. Паризька угода від 12.12.2015 р.: ратифікована Законом України від 14.07.2016 № 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (дата звернення: 15.10.2024).
6. Бринцев О.В. До питання про визначення поняття господарської діяльності. URL: <https://hr.arbitr.gov.ua/sud5023/pres-centr/publications/356794/>. (дата звернення: 15.10.2024).
7. Шевердіна О.В. Державне регулювання у сфері господарської діяльності: правовий аналіз і тенденції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 99—101.
8. Wade K., Jennings M. The impact of climate change on the global economy global economy. URL: <https://mybrand.schroders.com/m/01053abe732aa4a1/original/The-impact-of-climate-change.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
9. Breckenfelder, Johannes and Maćkowiak, Bartosz and Marques-Ibanez, David and Olovsson, Conny and Popov, Alexander A. and Porcellacchia, Davide and Schepens, Glenn. The Climate and the Economy (March, 2023). ECB Working Paper No. 2023/2793. URL: <https://ssrn.com/abstract=4381865> (дата звернення: 15.10.2024).
10. Clemens Fuest, Andrei Marcu, Michael Mehling. Climate Policy Priorities for the Next European Commission. URL: https://www.econpol.eu/sites/default/files/2024-03/EconPol-PolicyReport_48-Climate-Policy-Priorities-for-the-Next-European-Commission_0.pdf (дата звернення: 15.10.2024).
11. Геєць В.М. Економіка України в імперативах низьковуглецевого розвитку: Доповідь на науковій сесії Загальних зборів НАН України 17 лютого 2022 року. *Вісн. НАН України*. 2022. № 3. С. 8—17.
12. The European Green Deal. (COM) 640 final. 2019. URL: <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/com-2019-640-final> (дата звернення: 24.10.2024).
13. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1119> (дата звернення: 15.10.2024).
14. Оверковська Т.О. Правові засади охорони клімату в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 145—151.
15. Кулик О.І. Господарсько-правове забезпечення стимулювання виробництва енергії з використанням альтернативних джерел: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Вінниця, 2019. 231 с. С. 3. URL: https://uacademic.info/download/file/0419U005522/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B0.pdf
16. Штода Д.О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Київ, 2023. 235 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_shtoda.pdf
17. Heyets V.M., Ustyomenko V.A., Kirin R.S. The Innovation and Investment Paradigm of Acquiring Subsoil Use Rights in the Conditions of the Post-War Recovery of Ukraine's Economy. *Sci. innov.* 2023. No. 19 (5). P. 3—17. <https://doi.org/10.15407/scine19.05.003> (дата звернення: 22.10.2024).
18. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text>
19. Національна економічна стратегія України на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. *Офіційний вісник України*. 2021. № 22. Ст. 1015.
20. Енергетична стратегія України на період до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 № 373. *Офіційний вісник України*. 2023. № 47. Ст. 2575.
21. Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами: Закон України від 12.12.2019 № 376-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 21. Ст. 145.
22. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.
23. Про енергетичну ефективність: Закон України від 21.10.2021 № 1818-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 2. Ст. 8.
24. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
25. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.10.2019 № 722/2019. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. № 21. Ст. 890.
26. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації»: Указ Президента України від 23.03.2021. № 111/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112021-37505#:~:text=Відповідно%20до%20статті%20107%20Конституції,ix%20нейтрал> (дата звернення: 15.10.2024).
27. Niestroy I., Hege E., Dirth E. and Zondervan R. Europe's approach to implementing the Sustainable Development Goals. URL: <https://friendsofgovernance.org/wp-content/uploads/2020/02/Chapter-2-Europes-approach-to-implementing-the-Sustainable-Development-Goals.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
28. Полюхович Д. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 113—119.

29. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
30. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. Ст. 222.
31. Сурілова О.О. Муніципальні стандарти Ради Європи в контексті викликів ХХІ століття. *Правова позиція*. 2023. № 2 (39). С. 188—192.
32. Кириченко Ю.М. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Юридичний науковий журнал*. 2020. № 2. С. 226—229. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/60.pdf (дата звернення: 15.10.2024).
33. Castán Broto, V., Westman, L., & Ruiz Campillo, X. The Role of Local Governments in International Climate Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Climate Science*. 2022, January 28. Retrieved 7 Oct. 2024. URL: <https://oxfordre.com/climatescience/display/10.1093/acrefore/9780190228620.001.0001/acrefore-9780190228620-e-842?d=%2F10.1093%2Facrefore%2F9780190228620.001.0001%2Facrefore-9780190228620-e-842&p=emailAKN%2FaY7bk7H9E> (дата звернення: 15.10.2024).
34. The Role of Local Governments in Adapting To the Climate. Overview of Regulatory Requirements and Support Mechanisms In: The Baltic Sea Region. URL: https://www.cascade-bsr.eu/sites/cascade-bsr/files/outputs/the_role_of_local_governments_in_adapting_to_the_climate.pdf (дата звернення: 12.10.2024).
35. Montesquieu. Complete Works, vol. 1. The Spirit of Laws. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/montesquieu-complete-works-vol-1-the-spirit-of-laws> (дата звернення: 15.10.2024).
36. Kostytsky Wasyl. Podział władzy w kontekście teologiczno-sociologicznego rozumienia prawa (eseje z sociologii prawa) / W. Kostytsky. Warszawa: Wydawca: Trybunał Konstytucyjny, 2023. 196 p.
37. Закаль О.О. Захист кліматичних прав людини: питання теорії і практики: дис. ... д-ра філософії: 081. Київ, 2023. 273 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_zakal.pdf

Надійшла 16.10.2024

REFERENCES

1. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 46 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) chastyny pershoi statti 1, punktu 2 chastyny pershoi statti 4, chastyny pershoi, abzatsiv pershoho, druhooho chastyny druhoi statti 5, abzatsiv druhooho, tretoho, chetvertoho, piatoho, trydtsiat deviatoho, sorokovoho chastyny tretoi, chastyny shostoї statti 8 Zakonu Ukrainy “Pro Natsionalnu komisiuu, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuvannia u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh” (sprava pro Natsionalnu komisiuu, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuvannia u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh) vid 13.06.2019 No. 5-r/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text> [in Ukrainian].
2. Pro osnovni zasady derzhavnoi klimatychnoi polityky: proekt Zakonu Ukrainy (reistr. No. 11310), vnesenyi Kabinetom Ministriv Ukrainy vid 31.05.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44348> [in Ukrainian].
3. Ivaniuta D.O. Pravove rehuliuvannia okhorony klimatu v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv. URL: <https://ndipzir.org.ua/conference/2018/06/Ivaniuta.pdf> [in Ukrainian].
4. Ramkova konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro zminu klimatu vid 09.05.1992: ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 29.10.1996 No. 435/96-VR. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text [in Ukrainian].
5. Paryzka uhoda vid 12.12.2015: ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 14.07.2016 No. 1469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text [in Ukrainian].
6. Bryntsev O.V. Do pytannia pro vyznachennia poniattia hospodarskoi diialnosti. URL: <https://hr.arbitr.gov.ua/sud5023/pres-centr/publications/356794/> [in Ukrainian].
7. Sheverdina O.V. Derzhavne rehuliuvannia u sferi hospodarskoi diialnosti: pravovyi analiz i tendentsii. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. 2016. No. 6. P. 99-101 [in Ukrainian].
8. Wade K., Jennings M. The impact of climate change on the global economy global economy. URL: <https://mybrand.schroders.com/m/01053abe732aa4a1/original/The-impact-of-climate-change.pdf>
9. Breckenfelder, Johannes and Maćkowiak, Bartosz and Marques-Ibanez, David and Olovsson, Conny and Popov, Alexander A. and Porcellacchia, Davide and Schepens, Glenn. The Climate and the Economy (March, 2023). ECB Working Paper No. 2023/2793. URL: <https://ssrn.com/abstract=4381865>
10. Clemens Fuest, Andrei Marcu, Michael Mehling. Climate Policy Priorities for the Next European Commission. URL: https://www.econpol.eu/sites/default/files/2024-03/EconPol-PolicyReport_48-Climate-Policy-Priorities-for-the-Next-European-Commission_0.pdf
11. Heiets V.M. Ekonomika Ukrainy v imperatyvakh nyzkovuhletsevoho rozvytku: Dopovid na naukovi sesii Zahalnykh zboriv NAN Ukrainy 17 liutoho 2022 roku. *Visn. NAN Ukrainy*. 2022. No. 3. P. 8-17 [in Ukrainian].
12. The European Green Deal. (COM) 640 final. (2019). URL: <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/com-2019-640-final>
13. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No. 401/2009 and (EU) 2018/1999 (‘European Climate Law’). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1119>

14. Overkovska T.O. Pravovi zasady okhorony klimatu v Ukraini. Pravo i suspilstvo. 2022. No. 6. P. 145-151 [in Ukrainian].
15. Kulyk O.I. Hospodarsko-pravove zabezpechennia stymuliuvannia vyrobnytstva enerhii z vykorystanniam alternatyvnykh dzherel: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Vinnytsia, 2019. 231 p. P. 3. URL: https://uacademic.info/download/file/0419U005522/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%BA_%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B0.pdf [in Ukrainian].
16. Shtoda D.O. Administratyvno-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi vykorystannia alternatyvnykh dzherel enerhii: dys. ... d-ra filos.: 081. Kyiv, 2023. 235 p. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_shtoda.pdf [in Ukrainian].
17. Heyets, V.M., Ustymenko, V.A., and Kirin, R.S. (2023). The Innovation and Investment Paradigm of Acquiring Subsoil Use Rights in the Conditions of the Post-War Recovery of Ukraine's Economy. *Sci. innov.*, 19 (5), 3—17. <https://doi.org/10.15407/scine19.05.003>
18. Natsionalnyi plan dii z vidnovliuvanoi enerhetyky na period do 2030 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.08.2024 No. 761-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
19. Natsionalna ekonomichna stratehiia Ukrainy na period do 2030 roku: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 No. 179. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2021. No. 22. St. 1015 [in Ukrainian].
20. Enerhetychna stratehiia Ukrainy na period do 2050 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.04.2023 No. 373. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2023. No. 47. St. 2575 [in Ukrainian].
21. Pro rehuliuвання hospodarskoi diialnosti z ozonoriuvnymy rechovynamy ta ftorovany my parnykovy my hazamy: Zakon Ukrainy vid 12.12.2019 No. 376-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2020. No. 21. St. 145 [in Ukrainian].
22. Pro alternatyvni dzherela enerhii: Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 No. 555-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. No. 24. St. 155 [in Ukrainian].
23. Pro enerhetychnu efektyvnist: Zakon Ukrainy vid 21.10.2021 No. 1818-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2022. No. 2. St. 8 [in Ukrainian].
24. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. No. 30. St. 141 [in Ukrainian].
25. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.10.2019 No. 722/2019. *Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy*. 2019. No. 21. St. 890 [in Ukrainian].
26. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 bereznia 2021 roku "Pro vyklyky i zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy v ekolohichnii sferi ta pershocherhovi zakhody shchodo yikh neitralizatsii": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23.03.2021 No. 111/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112021-37505#:~:text=Відповідно%20до%20статті%20107%20Конституції,ix%20нейтрал> [in Ukrainian].
27. Niestroy I., Hege E., Dirth E. and Zondervan R. Europe's approach to implementing the Sustainable Development Goals. URL: <https://friendsofgovernance.org/wp-content/uploads/2020/02/Chapter-2-Europes-approach-to-implementing-the-Sustainable-Development-Goals.pdf>
28. Poliukhovych D. Subiekty administratyvno-pravovykh vidnosyn u sferi vykorystannia alternatyvnykh dzherel enerhii v Ukraini. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2021. No. 2. P. 113-119 [in Ukrainian].
29. Stratehiia ekolohichnoi bezpeky ta adaptatsii do zminy klimatu na period do 2030 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.10.2021 No. 1363-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
30. Pro Kabinet Ministriv Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 27.02.2014 No. 794-VII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2014. No. 13. St. 222 [in Ukrainian].
31. Surilova O.O. Munitsipalni standarty Rady Yevropy v konteksti vyklykiv KhKhI stolittia. *Pravova pozytsiia*. 2023. No. 2 (39). P. 188-192 [in Ukrainian].
32. Kyrychenko Yu.M. Povnovazhennia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u sferi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha. *Yurydychnyi naukovyi zhurnal*. 2020. No. 2. P. 226-229. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/60.pdf [in Ukrainian].
33. Castán Broto, V., Westman, L., & Ruiz Campillo, X. The Role of Local Governments in International Climate Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Climate Science*. 2022, January 28. Retrieved 7 Oct. 2024. URL: <https://oxfordre.com/climatescience/display/10.1093/acrefore/9780190228620.001.0001/acrefore-9780190228620-e-842?d=%2F10.1093%2Facrefore%2F9780190228620.001.0001%2Facrefore-9780190228620-e-842&p=emailAKN%2FaY7bk7H9E>
34. The Role of Local Governments in Adapting To the Climate. Overview of Regulatory Requirements and Support Mechanisms In: The Baltic Sea Region. URL: https://www.cascade-bsr.eu/sites/cascade-bsr/files/outputs/the_role_of_local_governments_in_adapting_to_the_climate.pdf
35. Montesquieu. Complete Works, vol. 1. The Spirit of Laws. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/montesquieu-complete-works-vol-1-the-spirit-of-laws>
36. Kostytsky Wasyl. Podzial władzy w kontekście teologiczno-sociologicznego rozumienia prawa (eseje z sociologii prawa) / W. Kostytsky. Warszawa: Wydawca: Trybunał Konstytucyjny, 2023. 196 p. [in Polish].
37. Zakal O.O. Zakhyst klimatychnykh prav liudyny: pytannia teorii i praktyky: dys. ... d-ra filosofii: 081. Kyiv, 2023. 273 p. [in Ukrainian]. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_zakal.pdf

Received 16.10.2024

Viktor BOHUN,
PhD (Law), Associate Professor
orcid.org/0000-0001-9376-1957

TO THE QUESTION OF SUBJECTS OF IMPLEMENTATION OF STATE CLIMATE POLICY IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY

The article is devoted to the definition of the concept and the study of the system of subjects of state climate policy in the sphere of economic activity in Ukraine in the context of the current stage of development of the legal system of the state. It is shown that climate changes affect human economic activity, and therefore, first of all, it should become the object of state and international climate policy. It has been proven that the essence and direction of the state climate policy is inseparable from the transnational nature of the climate problem, the formation of the system of subjects for the implementation of the state climate policy in Ukraine took place in the political-administrative, economic and environmental-legal contexts, as well as the extent of the development of ecological, energy and economic legislation. Subjects of state climate policy should be recognized as such legal entities that are officially empowered by legislation with public-authority powers to take mandatory measures to respond to changes in the climate sphere, as well as — in connection with these changes — to intervene in carrying out economic activity in the direction of bringing it into compliance with the requirements of the law, minimizing the impact of the consequences of climate change, adapting to these consequences and averting such changes and their consequences in the future. The future agenda of Ukraine's climate policy has a chance to gain powerful momentum and support with the adoption and implementation of the Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Climate Policy", which should complete the formalization of the institutional subject basis of this policy and ensure a clear balance of competence in the area of distribution of political authorities regarding implementation of strategic and tactical measures for adaptation and prevention of negative climate changes.

Keywords: climate policy, economic activity, subjects of state climate policy, Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine, central bodies of executive power, local self-government bodies, public, judicial authorities.